

O programa TIPE: unha oportunidade para educar

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932

Páx. 60-63

Xoaquín Rodríguez Pomares

IES de Vilalonga (Sanxenxo)

xaquirpomares@gmail.com

Cando un mestre ou unha mestra comeza a súa vida profesional, pensa sobre todo en ensinar materias, en educar académica e intelectualmente o alumnado. A súa formación non foi planeada para outra cousa e a súa vocación de docente, se existe, oríntase a buscar a excelencia na ensinanza da súa especialidade.

Porén, é moi probable que as referencias das que saen os docentes recentemente chegados ás súas vidas profesionais, non estean actualizadas. Con frecuencia parten do recordo dos seus referentes no ensino, das súas e dos seus mellores profesores, daqueles que conseguiron, dalgún xeito, facerlles sentir paixón pola materia que impartían e que, nalgún caso, lograron deixar unha pegada grata e mesmo fonda neles. E así encamiñan as súas vidas laborais, cunha ilusión que pronto comezará a devalar. Entre a realidade que comezan a vivir e as referencias docentes que guiaron os seus rumbos vai impoñéndose unha ampla distancia xeracional, unha diferenza profunda de modelos educativos e, sobre todo, un espazo grande entre a realidade que vive o seu alumnado e a que viviron eles cando eran alumnos ou alumnas.

Os que levamos tempo dando clase estamos afeitos a significar o moito que cambian as distintas xeracións do alumnado, facémolo coma unha queixa recorrente e desesperanzada: todo vai a peor, isto non ten remedio! Non temos en conta que cada época ten luces e sombras e que os cambios vertixinosos desta sociedade esíxennos un exercicio permanente de flexibilidade mental para poder adaptarnos a un tipo de alumnado que vai mudando, case curso a curso.

Hoxe existen modelos de alumnos e alumnas que non había noutros tempos da nosa histo-

ria máis recente: temos na aula “reis da casa”, tamén chamados “nenos emperadores” e “nenas emperatrices”; temos adolescentes que levan anos coa chave da súa casa e que coinciden coa súa familia á hora de durmir; temos mozos e mozas extremadamente competitivos; rapaces e rapazas coa vida partida entre mamá e papá; manipuladores da afectividade; deficitarios crónicos de afecto, de autoestima, de valoración; autistas dixitais; consumidores compulsivos; intolerantes á frustración; mozos e mozas a punto de enlearse ou xa enmarañados na depresión; vítimas e potenciais despoños da sociedade na que vivimos.

Pero por esa sorte de ensino obrigatorio ata os 16 anos, todos e todas están obrigados á escolarización e pasan nos colexios e institutos aproximadamente un terzo do seu tempo de vixilia durante o curso, quizais a maior parte deles máis tempo que coas súas propias familias.

Non podemos logo desaproveitar a ocasión de incorporar-lles, nas súas mochilas persoais, bagaxes que lles permitan encamiñarse ao seu futuro con responsabilidade, conciencia democrática, capacidade crítica e positividade.

Hoxe é un erro pensar que o proceso educativo que debemos aplicar nos centros debe ser unicamente académico. En moitos casos, aos nosos colexios e institutos non nos van chegar os rapaces e rapazas educadiños da casa: temos tamén que educalos nós, pois é tamén función do profesorado fornecer os nosos alumnos e alumnas de capacidades para unha relación positiva cos demais, adestralos no respecto mutuo e dotalos de estratexias para xestionar os seus problemas persoais. A aula é o lugar para facelo, mentres impartimos as nosas materias, pero tamén son momentos oportunos para levar a cabo

esta tarefa as horas de titorías, e tamén, en pequeniñas doses, os espazos naturais de encontro: recreos e momentos de chegadas e saídas da aula e do centro, alí onde a relación pode ser perfectamente natural e espontánea.

Como docentes debemos considerar a oportunidade de converternos, ante o alumnado, en referentes persoais dotados dunha autoridade moral moito máis valiosa que a que nos reviste esa antipedagóxica figura xurídica de autoridade pública. Somos educadores que debemos gañar a nosa autoridade, e non docentes-policía. Debemos de facelo mediante a nosa actitude de coherencia na nosa conduta, de respecto e diálogo, de proximidade e responsabilidade.

No instituto de Vilalonga comezamos a facer esta reflexión a raíz dun programa de prevención do acoso escolar. Este tipo de programas, aínda que en xeral son moi positivos, poden transmitir unha mensaxe que cómpre por en cuestión: hai unhas vítimas e hai uns “malos”. Se saímos dese rol policial de autoridade pública, preguntámonos: por que son malos os malos? Non será que son tamén vítimas? É satisfactoria acaso a súa vida?

A partir desta reflexión fómonos fixando no grupo de rapaces e rapazas que reincidían nos envíos á aula de convivencia. A característica que os unía, ademais da súa conduta negativa na clase e da súa traxectoria escolar, case sempre marcada polo fracaso, era que ninguén os valorara, ninguén confiara neles, ninguén lles manifestara afecto. Como resposta tentaban buscar o único recoñecemento que podían obter dos seus compañeiros e compañeiras: facerse ver, chamar a atención das formas máis conspicuas, alterar permanentemente a clase, utilizar o seu poder para amedrentar...

Un día veu dar unha charla ao IES de Vilalonga Joan Vaello, un vello profesor valenciano, autor de varios libros sobre xestión da aula, entre eles un moi vendido: *Como dar clase a los que no quieren*. Esta charla prendeu máis a nosa inqueda e, a partir da lectura atenta dos seus libros, elaboramos un programa, coa colaboración de Martina Martínez, orientadora do IES de Rianxo, para recuperar eses alumnos nos que ninguén nunca confiara. Chamámoslle programa TIPE (Programa de Titorización Persoal).

Cando un alumno ou alumna é enviado varias veces á aula de convivencia propónse para o programa TIPE. O primeiro que facemos é buscar entre o persoal do centro que o coñece ben (profesorado, orientación, conserxes) a persoa coa que mellor se leva. Esta vai ser o seu titor ou titora persoal.

O titor ou titora persoal terá unha entrevista moi curta coa rapaza ou rapaz conflitivo, que chamamos “entrevista de cambio”. Nela, dun xeito informal, comentaralle que está ao tanto da súa situación e dos procesos disciplinarios abertos. Preguntaralle de que xeito esta á vivir este momento e por último proporalle un pacto baseado na confianza: a cambio dunha mellora radical no seu comportamento na clase, o titor persoal ofrecerase para mediar ante a xefatura de estudos ou ante os profesores cos que ten problemas, para solicitarlles unha paralización dos procesos e darlle unha nova oportunidade. Esta entrevista será natural e espontánea, pero nela depositaremos a nosa confianza no mozo ou moza, valoráremolo como capaz de comprometerse e farémoslle sentir que alguén se preocupa por el ou ela tal e como é.

A partir de aí entregáraselle, durante unha semana, unha ficha cada día na que figuren todas as horas de clase e na cal, nun reca-

dro, cada profesor ou profesora escribirá ao final da súa hora de clase como foi o seu comportamento. Ao final do día o último docente que lle dea clase entregalle a ficha ao titor persoal. Estas fichas cubriranse durante unha semana. A seguinte semana o tutelado ou tutelada buscará ao titor ou titora persoal tres veces durante a semana, para indicarlle como foi o seu comportamento, e á terceira semana buscarao dous días.

A persoa titora actuará alentando e valorando en todo momento o cambio e ao mesmo tempo irase premiando esta mellora de comportamento, pero non será el só o que o anime: ao final da primeira semana o alumno ou alumna tutelada será felicitada polo xefe de estudos, á seguinte semana terá unha valoración expresa diante da clase por parte dos profesores e á terceira semana enviaráselle unha carta á familia dándolle os parabéns

polo cambio positivo do seu fillo ou a súa filla.

Este proceso durará todo o curso. Por iso cómpre que o titor ou titora vaia detectando cales son os problemas que ten o alumno ou alumna tutelados, en que materias hai dificultades, con que profesores hai problemas, que é o que lle impide estar tranquilo na clase... Ao cabo das tres primeiras semanas, se o cambio de comportamento se comproba, a orientadora terá unha entrevista co rapaz ou rapaza e nela analizaranse as razóns a favor e en contra de ter un bo comportamento.

A continuación debe propoñerse un modo de consolidación do cambio de comportamento. Para isto existen varias medidas:

- Buscar un gran momento dentro das horas de clase, no que o tutelado vai poder expor diante dos seus compañeiros e compañeiras algo do que se sin-

ta orgulloso ou orgullosa: unha habilidade, unha capacidade, unha afección, unha historia familiar... Será un momento de gloria para el, no que co apoio do docente, vai ser valorado e sentirse querido. Este reforzo da súa autoestima tamén será alimentado por unha valoración constante no día a día, cando teña unha intervención acertada, cando o seu comportamento sexa correcto, ou simplemente por estar na clase, dándolle ánimos e mantendo unha complicidade ao longo do todo o curso, sen forzar.

- Adaptar o currículo das materias nas que máis dificultades ten, tanto aos seus centros de interese, coma ás súas capacidades. Por exemplo, sería aconsellable que se lle puxesen exercicios relacionados co que lle gusta, ou de resolución garantida, e nalgún caso, se nos atopamos con rapaces ou rapazas inadaptados con altas capacida-

des, propoñerlles problemas de nivel máis avanzado.

- Recoñecer o posible rol negativo que adopta quen é tutelado dentro da clase e buscar ferramentas específicas para desactivalo. Con alumnado conflitivo estas estratexias poden ser, por exemplo, un adestramento constante na reciprocidade. Así, cada vez que un alumno/a molesta a un compañeiro/a, é preciso facerlle ver que a el/ela non lle gustaría que o molestasen.

- Pactar co alumno ou alumna unha nova situación física na aula, para que non sexa doado o contacto visual cómplice entre

o alumnado que quere romper a dinámica da clase.

Coa aplicación deste programa no IES de Vilalonga, puidemos comprobar que no alumnado máis conflitivo, o número de envíos á aula de convivencia caeu en picado e, coas medidas de artellamento, mantivéronse as melloras de comportamento ata final de curso.

Esta é unha experiencia que nos fai sentir que temos, como docentes, unha oportunidade para educar. O alumnado problemático non debe ser un lastre para o noso obxectivo docente, deben ser o noso desafío, o noso

soño. Caemos desde o soño de ser grandes docentes á realidade do día a día, cando comezamos a dar clase... Cómpre que volvamos soñar a partir da realidade, soñar en impulsar o noso alumando cara á vida, para que sexan persoas íntegras, responsables e dignas, non despoños da sociedade.■

PUBLICIDADE

EXPOSICIÓN

SON DE GALICIA

CANTO, MÚSICA, BAILE E TEATRO DOS COROS.
TOXOS E FROLES, CÁNTIGAS DA TERRA,
CORAL DE RUADA E CANTIGAS E AGARIMOS

CONSELLO
DA CULTURA
GALEGA

Colaboran

//Afundación
Obra Social ABANCA

Canta, Gallega
CÁNTIGAS DA TERRA
A Coruña 1994

CANTIGAS E AGARIMOS

